ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร บ้านแม่ลัว ตำบลป่าแดง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

Potential of Agricultural Tourism in Ban Mae Lua, Pa Daeng Sub-district, Mueang Phrae District, Phrae Province

จุฑามาศ เหมืองหม้อ[1] ชลาธร จูเจริญ[1*] สุภาภรณ์ เลิศศิริ[1] และธานินทร์ คงศิลา[1]

Chuthamas Mungmor[1], Chalathon Choocharoen[1*], Supaporn Lertsiri[1] and Tanin Kongsila[1]

Received: April 10, 2025
Revised: June 13, 2025
Accepted: June 16, 2025

Abstract: The objectives of this research were to study: 1) basic economic and social factors, 2) participation of farmers, 3) potential of agricultural tourism sites in Ban Mae Lua, and 4) relationship between socio-economic background factors and the potential of agricultural tourism sites in Ban Mae Lua. A sample group of 124 individuals was selected through multi-stage sampling. A questionnaire was used as the research instrument. The statistics employed included frequency, percentage, mean, standard deviation, and chi-square. The research findings revealed that majority of farmers were male, with an average age of 55 years. The education level was primarily elementary. The average annual income was 55,777.86 baht, and average annual expenditure was 42,635.77 baht. The average household size was 4 members, and average agricultural landholding was 1.74 rai. Most farmers were not members of any group (54.84%) and did not receive agricultural information (91.94%). Participation in agricultural tourism management was at a high level ($\bar{x}$= 3.81), with highest average of participation in benefits ($\bar{x}$= 3.88). The potential of agricultural tourism was at a moderate level ($\bar{x}$= 2.82), with the highest average in attractiveness ($\bar{x}$= 2.99). The results revealed that the potential for establishing agricultural tourism of management aspect was significantly related to marital status at 0.05 level. Additionally, the potential for establishing agricultural tourism of service and attractiveness aspect was significantly related to size of agricultural landholding at the 0.01 level. Therefore, infrastructure development should support tourism, particularly by improving access routes to the tourist sites.

Keywords: Agricultural tourism, Phrae province, Potential

บทคัดย่อ: การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม 2) การมีส่วนร่วมของเกษตรกร 3) ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านแม่ลัว 4) ความสัมพันธ์ของปัจจัยพื้นฐานเศรษฐกิจและสังคมกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรบ้านแม่ลัว กลุ่มตัวอย่าง 124 คน ด้วยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัย สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และไคสแคว์ ผลวิจัยพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 55 ปี ระดับการศึกษาคือประถมศึกษา รายได้ต่อปีเฉลี่ย 55,777.86 บาท รายจ่ายต่อปีเฉลี่ย 42,635.77 บาท จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4 คน พื้นที่ถือครองทางการเกษตรเฉลี่ย 1.74 ไร่ ส่วนใหญ่ไม่เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม (ร้อยละ 54.84) และไม่ได้รับ

[1]ภาควิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

[1]Department of Agricultural Extension and Communication, Faculty Agriculture, Kasetsart University, Chatuchak, Bangkok 10900

*Corresponding author: fagrchch@ku.ac.th

ข้อมูลข่าวสารด้านการเกษตร (ร้อยละ 91.94) การมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในระดับมาก ($\bar{x}$= 3.81) ค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ($\bar{x}$= 3.88) ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในระดับปานกลาง ($\bar{x}$= 2.82) ค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว ($\bar{x}$= 2.99) ผลความสัมพันธ์พบว่า ศักยภาพการจัดตั้งแหล่งท่องเที่ยวด้านการบริหารจัดการมีความสัมพันธ์กับสถานภาพสมรสที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 และศักยภาพการจัดตั้งแหล่งท่องเที่ยวด้านการให้บริการและด้านการดึงดูดใจมีความสัมพันธ์กับจำนวนพื้นที่ถือครองทางการเกษตรที่ระดับนัยสำคัญ 0.01 ดังนั้นควรมีการพัฒนาการรองรับแหล่งท่องเที่ยวโดยเฉพาะการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

คำสำคัญ: ท่องเที่ยวเชิงเกษตร, จังหวัดแพร่, ศักยภาพ

คำนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่ได้เปรียบในด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว เนื่องจากมีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลายมีความงดงาม มีเสน่ห์ดึงดูดใจ และมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว และด้วยสิ่งเหล่านี้ทำให้ประเทศไทยเป็นอันดับต้น ๆ ของแหล่งท่องเที่ยวยอดนิยมของโลก ในการจัดอันดับศักยภาพในการแข่งขันด้านธุรกิจท่องเที่ยวของแต่ละประเทศทั่วโลกฉบับปี ค.ศ. 2019 โดย World Economic Forum ประเทศไทยถูกจัดอันดับไว้ที่ 31 จากทั้งหมด 140 ประเทศ และหากเปรียบเทียบในอาเซียนแล้ว ประเทศไทยจัดอยู่ในอันดับที่ 3 ประเทศไทยถือว่ามีการพัฒนาศักยภาพในการแข่งขันด้านธุรกิจท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านโครงสร้างพื้นฐานการบริการท่องเที่ยว และด้านการคมนาคมทางอากาศซึ่งประเทศไทยทำได้เป็นอันดับที่ 10 14 และ 22 ของโลก ตามลำดับ (สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ, 2562) อีกทั้งกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาสรุปสถิติปี 2567 มีนักท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางเข้าไทยรวม 35.54 ล้านคน สร้างรายได้ 1.67 ล้านล้านบาท ส่วนนักท่องเที่ยวชาวไทย 198.69 ล้านคน-ครั้ง ซึ่งสร้างรายได้ 9.5 แสนล้านบาท (ไพลิน, 2568)

การท่องเที่ยวของประเทศไทยมีการพัฒนามาตั้งแต่ พ.ศ. 2467 ซึ่งในครั้งนั้นเป็นการท่องเที่ยวเพื่อชมธรรมชาติและสถานที่ราชการ หรือสถานที่สำคัญที่ทางชาวต่างประเทศที่เข้ามาในประเทศไทยสร้างขึ้น แต่เมื่อประมาณ 10 ปี (พ.ศ.2557-2567) ที่ผ่านมาองค์การท่องเที่ยวโลก ได้มีการกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวไว้ 3 รูปแบบหลัก ได้แก่ 1) รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (natural based tourism) 2) รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (cultural based tourism) และ 3) รูปแบบการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (special interest tourism) (วารัชต์, 2562) ส่วนการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (sustainable tourism) เป็นอีกหนึ่งลักษณะการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมและเป็นการดำเนินการด้านการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีชีวิตที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว เพื่อปกป้องรักษาและพัฒนาสิ่งเหล่านี้ให้คนรุ่นหลังต้องปลูกจิตสำนึกให้แก่ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ทั้งนักท่องเที่ยว คนท้องถิ่น ผู้ประกอบการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ปัจจุบันมีรูปแบบการท่องเที่ยวหลายแบบที่มุ่งส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เช่น การท่องเที่ยวเชิงชุมชน การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ หรือแม้แต่นโยบายรัฐหรือหน่วยงานท้องถิ่นที่ดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมหรือกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวในแต่ละแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น (สมาคมธุรกิจท่องเที่ยวภายในประเทศ, 2564) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร ถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นทางด้านการเรียนรู้วิถีเกษตรกรรม โดยเน้นการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวในการดำเนินกิจกรรมให้เกิดการเรียนรู้ด้านการเกษตรและวิถีการดำรงชีวิตวัฒนธรรม ประเพณี และเป็นการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดการเรียนรู้มาทำให้เกิดประโยชน์ก่อให้เกิดรายได้ต่อชุมชนและตัวเกษตรกร การท่องเที่ยวเชิงเกษตร จะเป็นการอนุรักษ์ควบคู่ไปกับการท่องเที่ยว และเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนและ

สภาพแวดล้อมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจะยั่งยืนได้นั้นต้องอาศัยชุมชนเองในการพัฒนาโดยสิ่งสำคัญของการพัฒนาชุมชนคือการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ไขปัญหาของชุมชน หรือเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนนั้น ๆ ให้ดี (ศิริพร และคณะ, 2555)

บ้านแม่ลัว ตำบลป่าแดง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ เป็นพื้นที่สูง อาชีพหลักของชาวบ้านคือการเกษตร อดีตชาวบ้านนิยมปลูกเมี่ยง หมักเมี่ยงเป็นอาชีพหลัก ต่อมาความนิยมของใบเมี่ยงลดน้อยลงในปัจจุบัน ส่งผลให้ชาวบ้านเริ่มหันมาปลูกต้นกาแฟกันมากขึ้น อีกทั้งยังมีแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนหลายแห่ง (สำนักพัฒนานวัตกรรมชุมชน จัดการความรู้และสื่อสาร, 2564) และชาวบ้านได้ริเริ่มเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวมาระยะเวลาหนึ่ง โดยมีกิจกรรมหลักเป็นการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เช่น ชมวิธีการทำเมี่ยง ชิมกาแฟ แต่ก็ยังประสบปัญหาจากยนักท่องเที่ยวนิยมไปเที่ยวในช่วงฤดูหนาวเท่านั้น อีกทั้งบ้านแม่ลัวยังไม่เป็นที่นิยมสำหรับนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวจังหวัดแพร่ ดังนั้นการศึกษา ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านแม่ลัว ตำบลป่าแดง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว จึงมีความสำคัญเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและเกิดความยั่งยืนต่อไป

อุปกรณ์และวิธีการ

1. ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ เกษตรกรผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนบ้านแม่ลัว ตำบลป่าแดง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ จำนวน 182 คน (องค์การบริหารส่วนตำบลป่าแดง, 2566) คำนวนขนาดกลุ่มตัวอย่างตามวิธีของ Krejcie and Morgan (1970) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 124 คน โดยใช้การสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling) ออสเกิดสมุ (2567)

2. เครื่องมือและการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือแบบสอบถามโดยมีการสัมภาษณ์แบบกึ่งทางการกับผู้ตอบแบบสอบถาม มีการแบ่งออกเป็น 5 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ทั้งหมด 10 ข้อ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ รายได้ต่อปี รายจ่ายต่อปี จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนพื้นที่ถือครองทางการเกษตร การเข้าร่วมการเป็นสมาชิกกล่อมเกษตรกร การรับข้อมูลข่าวสาร ส่วนที่ 2 การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ทั้งหมด 20 ข้อ 4 ด้าน ได้แก่ การเสนอความคิดเห็น การวางแผนและการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ส่วนที่ 3 ศักยภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของเกษตรกร ทั้งหมด 26 ข้อ 4 ด้าน ได้แก่ การบริหารจัดการ การรับรอง การให้บริการ การดึงดูดใจ ส่วนที่ 4 ปัญหาและข้อเสนอแนะ นำแบบสอบถามไปตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (validity) และความเหมาะสมของเนื้อหาและข้อคำถาม โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน และนำไปทดสอบความเชื่อมั่น (reliability) กับเกษตรกรผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนบ้านแม่ลัว ตำบลป่าแดง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ จำนวน 30 คน โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นแอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha reliability coefficient) (Cronbach,1951) ที่บ่งชี้ถึงความเชื่อมั่นของเครื่องมือเท่ากับ 0.725 การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ได้แก่ 1) ด้านการเสนอความคิด 2) การวางแผนและการตัดสินใจ 3) ด้านการมีส่วนร่วมปฏิบัติการ และ 4) ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ด้านการติดตามและประเมินผล (Cohen and Uphoff, 1980) โดยแบ่งการวัดระดับการมีส่วนร่วมออกเป็น 3 ระดับ คือ มาก ปานกลาง และน้อย ตามค่าช่วงเฉลี่ยดังนี้ (สุรินทร์, 2556) คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.00 – 2.33 มีส่วนร่วมน้อย คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 2.34 – 3.66 มีส่วนร่วมปานกลาง คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 3.67 – 5.00 มีส่วนร่วมมาก ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรมี 4 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) การบริหารจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 2) ศักยภาพด้านการรองรับแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 3) ศักยภาพด้านการให้บริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และ 4) ศักยภาพด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร (กรมการท่องเที่ยว, 2561) โดยแบ่งคะแนนของแต่ละ

องค์ประกอบของแต่ละตัวชี้วัดจะอยู่ในรูปของค่าคะแนนดังนี้ (สุรินทร์, 2556) คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.00 – 2.33 มีศักยภาพน้อย คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 2.34 – 3.66 มีศักยภาพปานกลาง คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 3.67 – 5.00 มีศักยภาพมาก

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ (frequency) ค่าร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) ค่าต่ำสุด (minimum) และค่าสูงสุด (maximum) และวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม และการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ต่อศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร บ้านแม่ลัว ตำบลป่าแดง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ โดยการทดสอบไคสแควร์ (Chi-square) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 และ 0.01

ผลการทดลองและวิจารณ์

สภาพพื้นฐานส่วนบุคคล และปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร

เกษตรกรมากกว่าครึ่งเป็นเพศชาย (ร้อยละ 55.65) มีอายุเฉลี่ย 55.77 ปี มีการศึกษาในระดับประถมศึกษามากที่สุด (ร้อยละ 58.90) มีสถานภาพสมรส (ร้อยละ 58.87) รายได้เฉลี่ย 55,777.86 บาทต่อปี รายจ่ายเฉลี่ย 42,635.77 บาทต่อปี มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 1.72 คน มีพื้นที่ถือครองทางการเกษตรเฉลี่ย 1.74 ไร่ มากกว่าครึ่งไม่เข้าร่วมการเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร (ร้อยละ 54.84) และส่วนใหญ่ไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการเกษตร (ร้อยละ 91.94) เห็นได้ว่า การที่กลุ่มเกษตรกรมีอายุสูงยังอาจเกิดจากโครงสร้างประชากรของชุมชนที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ มีการศึกษาระดับต่ำ และมีพื้นที่ทำกินขนาดเล็ก ทำให้มีรายได้เฉลี่ยต่อปีอยู่ในระดับต่ำ อีกทั้งยังขาดการรวมกลุ่มและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ซึ่งอาจเกิดจากข้อจำกัดด้านทรัพยากร การขาดผู้นำหรือกลไกสนับสนุนในชุมชน ตลอดจนวิถีชีวิตที่ยังคงพึ่งพาตนเองสูง ทำให้เกษตรกรเห็นถึงความสำคัญของอาชีพเกษตรกร อีกทั้งยังมีความพยายามในการปรับตัวและพัฒนาในการทำการเกษตร ซึ่งสอดคล้องกับ วารี และคณะ (2558) ได้ศึกษา ความคิดเห็นของชุมชนต่อศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ในตำบลสันป่าเปา อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า สมาชิกชุมชนส่วนใหญ่มีอายุมากกว่า 50 ปี มีการศึกษาในระดับประถมศึกษามากที่สุด และพื้นที่ถือครองทางการเกษตรเฉลี่ยไม่เกิน 2 ไร่ ซึ่งจะเห็นได้ว่าคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เป็นเวลานานรับรู้ทุกการเปลี่ยนแปลงของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จึงตระหนักรู้คุณค่าของวิถีชีวิตเกษตรกร แม้มีระดับการศึกษาไม่สูงนัก แต่ยังมองเห็นศักยภาพในพื้นที่ที่สามารถต่อยอดจากการทำการเกษตรแบบดังเดิมไปสู่การพัฒนาเพื่อสร้างการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่ชุมชนของตน (Table 1)

Table 1 Farmers' s basic information of personal, economic, and social factors.

(n=124)

Basic information	Frequency	Percentage
Gender		
Male	69	55.65
Female	55	44.35
Age		
<53 years	38	30.65
53-60 years	42	33.87
>60 years	44	35.48
$\bar{x}$ = 55.77 years, Min. = 22 years, Max. = 78 years		

Table 1 (continue).

(n=124)

Basic information	Frequency	Percentage
Education level		
Primary school	97	78.23
Above primary school	27	21.77
Marital status		
Married	73	58.87
Unmarried	51	41.13
Annual income (Baht/Year)		
< 40,000	54	43.55
40,000 - 80,000	38	30.65
>80,000	32	25.81
$\bar{x}$ = 55,777.86 Baht/Year, Min. = 20,000 Baht/Year, Max. = 180,000 Baht/Year		
Annual expenses (Baht/Year)		
<37,250	74	59.68
37,251 - 74,500	28	22.58
>74,500	22	17.75
$\bar{x}$ = 42,635.77 Baht/Year, Min. = 10,000 Baht/Year, Max. = 159,000 Baht/Year		
Household members		
<3 members	55	44.35
3 - 4 members	49	39.52
> 4 members	20	16.13
$\bar{x}$ = 1.72 members, Min. = 1 members, Max. = 5 members		
Agricultural area		
< 2 rai	97	78.23
2 - 3 rai	18	14.52
>3 rai	9	7.26
$\bar{x}$ = 1.74 rai, Min. = 0 rai, Max. = 4 rai		
Membership in farmers' group		
Not a member	68	54.84
Member	56	45.16
Receiving information		
Did not receive information	114	91.94
Received information	10	8.06

การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.81) และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.88) ได้แก่ มีส่วนร่วมในการเข้าร่วมประชุมถึงปัญหาที่เกิดขึ้นของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีโอกาสในการวิเคราะห์สภาพปัญหาชุมชน รองลงมาคือ ด้านการมีส่วนร่วมปฏิบัติการ อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.75) ได้แก่ มีส่วนร่วมในการเสนอแนวทางและให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีโอกาสยกมือ ลงมติให้มีการจัดทำโครงการหรือกิจกรรมของชุมชนเชิงเกษตร ถัดมาด้านการวางแผนและการตัดสินใจ อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.69) ได้แก่ มีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์ชุมชน เพื่อสร้างความรับรู้ในหมู่นักท่องเที่ยว มีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผนของชุมชนที่วางไว้ และสุดท้ายด้านการเสนอความคิดอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.53) (Table 2) ได้แก่ มีส่วนร่วมในการรับเงินรายได้จาก ชุมชนในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และได้รับประโยชน์ที่เกิดจากการการดำเนินงานการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร แสดงให้เห็นว่าคนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรสามารถจัดการเป็นไปตามแนวทางการมีส่วนร่วมทั้งหมด 4 ด้าน และการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อให้เกิดความยั่งยืนได้นั้นต้องอาศัยความสัมพันธ์ของหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพร่วมกัน จะทำให้ทุกคนในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญและประโยชน์ที่ได้รับหากชุมชนทำงานร่วมกัน เกษตรกรมีบทบาทสำคัญในทุกกระบวนการของการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยเฉพาะในด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ เนื่องจากเกษตรกรมีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมสูงเมื่อกิจกรรมหรือโครงการนั้นนำมาซึ่งผลประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมและเกษตรกรรู้สึกว่าตนเองมีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง ซึ่งสอดคล้องกับณัฐดนัย และคณะ (2565) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ บ้านหัวแท ตำบลบ้านกร่าง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก พบว่า ผลการวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผู้ตอบแบบประเมินความเหมาะสมจำแนกออกเป็น 4 ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ มีประสิทธิภาพในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ จากการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวหมู่บ้านหัวแท ส่งผลที่ต่อการบริหารจัดการของหมู่บ้านเป็นไปในทางที่ดีและมีประสิทธิภาพ

Table 2 Farmer's participation in agricultural tourism management.

(n=124)

Participation in Agricultural tourism management	$\bar{x}$	S.D.	Level of participation
Opinion expressing	3.53	0.576	High
Planning and Decision Making	3.69	0.652	High
Implementing	3.75	0.682	High
Benefits sharing	3.88	0.558	High
Average	3.81	0.390	High

Remark: 4.21 – 5.00 = highest, 3.41 – 4.20 = high, 2.61 -3.40, = moderate, 1.81-2.60 = low and 1.00-1.80= lowest

ศักยภาพในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของเกษตรกร

โดยภาพรวมศักยภาพในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของเกษตรกรอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.82) และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.99) ได้แก่ มีการจัดการของเสียในแหล่งท่องเที่ยว มีการจัดการด้านความปลอดภัยสำหรับนักท่องเที่ยว รองลงมา ด้านการให้การบริการ อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.97) ได้แก่ เส้นทางการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชน มีความพร้อมของที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว และด้านการบริหารจัดการอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.91) ได้แก่ ความหลากหลายของกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชน ความเสมอภาคของการให้บริการกับนักท่องเที่ยว ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านการรับรอง อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.86) (Table 3) ได้แก่ สภาพธรรมชาติและความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชน ความเป็นเอกลักษณ์ ความโดดเด่นของสถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชน ซึ่งรัชนีวรรณ และกันต์กนิษฐ์ (2567) ได้ศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอพบพระ จังหวัดตาก พบว่า ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอพบพระ จังหวัดตาก โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ชวนากร และคณะ (2568) ได้ศึกษา แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ตำบลหนองคล้า อำเภอไทรงาม จังหวัดกำแพงเพชร พบว่า ศักยภาพของชุมชนหมู่บ้านหนองคล้ารวมทุกด้าน ประกอบด้วย การบริการ การรองรับการให้บริการ และการดึงดูดใจ มีระดับความพร้อมปานกลาง สำหรับบ้านแม่ลัว การท่องเที่ยวในชุมชนยังขาดศักยภาพในเรื่องการจัดเตรียมในการรับรองนักท่องเที่ยว เช่น การรับรองนักท่องเที่ยวสูงวัย หรือคนพิการ เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความสะดวกสบายในการท่องเที่ยวและเกิดความประทับใจต่อแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรจึงต้องการการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐในการขับเคลื่อนดังกล่าว

Table 3 Farmer's potential of agricultural tourism management.

(n=124)

Potential of agricultural tourism management	$\bar{x}$	S.D.	Potential level
Managerial Administration	2.91	0.285	Moderate
Agricultural Tourism Destinations	2.86	0.345	Moderate
Providing Services	2.97	0.177	Moderate
Attractiveness	2.99	0.089	Moderate
Average	2.82	0.383	Moderate

ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม ต่อศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ศักยภาพแหล่งของเที่ยวเชิงเกษตร มีทั้งหมด 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการรองรับแหล่งท่องเที่ยว ด้านการให้บริการ และด้านการดึงดูดใจของสถานที่ท่องเที่ยว จากการศึกษาไม่ใช่ทุกด้านที่มีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งด้านที่มีศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม ต่อศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ดังนี้

ด้านการบริหารจัดการ

ศักยภาพการจัดตั้งแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ด้านการบริหารจัดการมีความสัมพันธ์กับสถานภาพสมรสของเกษตรกรโดยมีค่า p-value เท่ากับ 0.026 ที่ระดับนัยสำคัญที่ 0.05 (Table 4) ซึ่งไม่สอดคล้องกับ อนาภรณ์ และคณะ (2567) ได้ศึกษารูปแบบ

ศักการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์บ้านห้วยขมิ้น ตำบลแม่นาจร อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านห้วยขมิ้นส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส ส่งผลต่อความคิดเห็นในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์ ในระดับสำคัญมาก เนื่องจากเมื่อเกิดปัญหา เกษตรกรสามารถสื่อสารและปรึกษาหารือกับคู่สมรสก่อนเป็นอันดับแรกก่อนที่จะปรึกษาคนอื่น

ด้านการให้บริการ

ศักยภาพการจัดตั้งแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรด้านการให้การบริการ มีความสัมพันธ์กับจำนวนพื้นที่ถือครองทางการเกษตรของเกษตรกร โดยมีค่า p-value เท่ากับ 0.003 ที่ระดับนัยสำคัญที่ 0.01 (Table 4) เนื่องจากคนในชุมชนที่มีพื้นที่ถือครองเป็นของตนเอง การใช้พื้นที่เพื่อสร้างศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรจึงเป็นไปได้ง่ายอีกทั้งการเป็นเจ้าของพื้นที่ทำให้ไม่ต้องลงทุนเพิ่มในส่วนของสถานที่อีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับเปรมปรีดา และคณะ (2562) ได้ศึกษาเกี่ยวกับศักยภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร จังหวัดจันทบุรี พบว่า แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัดจันทบุรีเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพเพียงพอ พร้อมรองรับนักท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชม มีการจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้นักท่องเที่ยวได้เข้าเที่ยวชม เจ้าของสวนเป็นผู้นำชมบรรยายข้อมูล ความรู้ต่าง ๆ แก่นักท่องเที่ยวด้วยตนเอง โดยในพื้นที่แต่ละสวนมีการปลูกผลไม้หลายชนิด มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ซึ่งแต่ละกิจกรรมนักท่องเที่ยวจะได้ความรู้และประสบการณ์ที่แปลกใหม่ นอกจากนั้นยังมีสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวตามความเหมาะสมและยังมีการจำหน่ายผลไม้ในสวนและผลิตภัณฑ์แปรรูปเพื่อเป็นของที่ระลึก

ด้านการดึงดูดใจของสถานที่ท่องเที่ยว

ศักยภาพการจัดตั้งแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรด้านการดึงดูดใจ มีความสัมพันธ์กับจำนวนพื้นที่ถือครองทางการเกษตรของเกษตรกร โดยมีค่า p-value เท่ากับ 0.002 ที่ระดับนัยสำคัญที่ 0.01 (Table 4) เนื่องจากคนในชุมชนที่มีพื้นที่ถือครองเป็นของตนเองจะสามารถสร้างสิ่งดึงดูดใจในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้ง่าย เพราะคนในชุมชนรู้จักพื้นที่ของตนเองเป็นอย่างดีและสามารถดึงความเป็นเอกลักษณ์ที่มีความเฉพาะของชุมชนตนเองมาสร้างสิ่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวได้ ซึ่งสอดคล้องกับเปรมปรีดา และคณะ (2562) ได้ศึกษาเกี่ยวกับศักยภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร จังหวัดจันทบุรี พบว่าเกษตรกรที่มีพื้นที่ถือครองเป็นของตนเอง เป็นการรวมกลุ่มของผู้ประกอบการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่มีใจรักในงานบริการด้านการท่องเที่ยว มีการบริหารจัดการโดยชาวสวนเอง ซึ่งใช้ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่ภายในสวนเกษตรเป็นสิ่งที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม

ด้านการรองรับแหล่งท่องเที่ยว

ศักยภาพการจัดตั้งแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรด้านการรองรับแหล่งท่องเที่ยวไม่มีความสัมพันธ์กับปัจจัยใด เนื่องจาก ศักยภาพด้านการรองรับแหล่งท่องเที่ยว เป็นเรื่องของความพร้อมทางกายภาพและสภาพแวดล้อมของชุมชนโดยรวม มากกว่าคุณลักษณะการรับข้อมูลข่าวสารการเกษตร ของบุคคลแต่ละคน ทำให้ไม่พบความสัมพันธ์กับปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ หรือสังคมใด ๆ ในทางสถิติ

Table 4 The relationship of personal factors, economics, social factors, and farmers' participation in management of agricultural tourism on the potential of agricultural tourism.

(n=124)

Factors	Potential of agricultural tourism							
	Management		Reception		Service provision		Attractiveness	
	x^2	Sig.	x^2	Sig.	x^2	Sig.	x^2	Sig.
Gender	0.312	0.576	0.312	0.809	1.573	0.210	1.265	0.261
Age	4.441	0.109	1.335	0.513	4.216	0.121	2.282	0.320
Education Attainment	0.091	0.762	2.114	0.146	0.025	0.874	0.281	0.596
Marital Status	4.978	0.026*	0.277	0.599	0.134	0.714	0.704	0.401
Occupation	0.614	0.433	0.047	0.829	3.649	0.056	0.051	0.821
Annual Income	1.593	0.661	1.257	0.739	2.816	0.421	1.307	0.728
Annual Expenses	5.398	0.145	1.064	0.786	1.542	0.673	1.307	0.728
Household Members	0.772	0.680	0.803	0.669	0.666	0.717	0.681	0.878
Owned agricultural Area	3.360	0.186	1.301	0.522	11.425	0.003**	12.882	0.002**
Receiving Information	1.666	0.194	0.364	0.546	0.363	0.547	0.088	0.766
Participation	2.536	0.569	0.324	0.569	0.114	0.736	0.230	0.632

สรุป

เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุมากกว่า 55 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา รายได้ต่อปีมากกว่า 55,777 บาท รายจ่ายต่อปีมากกว่า 42,635 บาท มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 4 คน มีพื้นที่ถือครองทางการเกษตรมากกว่า 1 ไร่ ส่วนใหญ่ไม่เข้าร่วมการเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร และ ไม่ได้รับข้อมูลข่าวสาร การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ด้านการดึงดูดใจ ขณะที่ศักยภาพการจัดตั้งแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรด้านการบริหารจัดการมีความสัมพันธ์กับสถานภาพสมรสของเกษตรกร นอกจากนี้ศักยภาพการให้บริการและด้านการดึงดูดใจของสถานที่ท่องเที่ยว มีความสัมพันธ์กับจำนวนพื้นที่ถือครองทางการเกษตรอย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้นควรมีการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรด้านการรองรับแหล่งท่องเที่ยวโดยเฉพาะเกี่ยวกับเส้นทางการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่ต้องการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนอย่างแท้จริง

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่องศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร บ้านแม่ลัว ตำบลป่าแดง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ สำเร็จลงได้ด้วยความร่วมมือ จากคนในชุมชน ผู้นำชุมชน และเจ้าหน้าที่เกษตรจังหวัดแพร่ ในพื้นที่ที่ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลและร่วมดำเนินการวิจัย คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

เอกสารอ้างอิง

กรมการท่องเที่ยว. 2561. คู่มือเตรียมความพร้อมเข้าสู่มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร. (ระบบออนไลน์). แหล่งข้อมูล: https://www.dot.go.th/storage/14_01_2562/Q9SZGKPICAWvrqlS13Xsvts9UlQqnOXkHcwbF1LT.pdf (12 กันยายน 2567).

ชวนากร ธรามานิตย์, ชลาธร จูเจริญ และพัชราวดี ศรีบุญเรือง. 2568. แนวทางการพัฒนาแหล่ง

ท่องเที่ยวเชิงเกษตรในตำบลหนองคล้า อำเภอไทรงาม จังหวัดกำแพงเพชร วารสารผลิตกรรมการเกษตร 7(1): 114-123.

ณัฐดนัย นาคชัยวัฒนา, ศุภณัฐ รุ่งอินทร์, วีระพล มั่นประสงค์, จินตนา เหลืองหิรัญ และจุฑาธิป ประดิพัทธ์นฤมล. 2565. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ บ้านหัวแท ตำบลบ้านกร่าง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก. วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น 8(1): 68-80.

เปรมปรีดา ทองลา และเพ็ญศิริ สมารักษ์. 2562. ศักยภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร จังหวัดจันทบุรี. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี 11(1): 190-213.

รัชนีวรรณ บุญอนนท์, ยุชิตา กันหามิ่ง และกันต์กนิษฐ์ จูรัตน์. 2567. การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอพบพระ จังหวัดตาก. วารสารลวะศรี มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี 8(1): 1-13.

ไพลิน จุลพันธ์. 2568. เปิดสถิติปี 2567 ต่างชาติเที่ยวไทย 35.54 ล้านคน ส่อง 10 อันดับเดินทางสูงสุด. (ระบบออนไลน์). แหล่งข้อมูล: https://www.bangkokbiznews.com/business/business/1160350 (22 พฤศจิกายน 2567).

วารัชต์ มัธยมบุรุษ. 2562. รูปแบบการท่องเที่ยวสูงสุด. (ระบบออนไลน์). แหล่งข้อมูล: https://tourismatbuu.wordpress.com (22 พฤศจิกายน 2567).

วารี เพิ่มพูน, จุฑาทิพย์ เฉลิมผล, ณฐิตากานต์ พยัคฆา และยุทธศักดิ์ ฉัตรแก้วนภานนท์. 2568. ความคิดเห็นของชุมชนต่อศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ในตำบลสันป่าเปา อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่. Journal of Social Science and Cultural 9(1): 242-257.

ศิริพร พันธุลี วัฒนา วณิชชานนท์ และจักรกฤช เตโช. 2555. การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบนฐานทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นของเทศบาลแม่หล่ายอย่างมีส่วนร่วม. (ระบบออนไลน์). แหล่งข้อมูล: http://webpac.library.mju.ac.th:8080/mm/fulltext/research/2557/Siriporn_Phuntulee_2556/fulltext.pdf (21 พฤศจิกายน 2567).

สมาคมธุรกิจท่องเที่ยวภายในประเทศ. 2564. การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน. (ระบบออนไลน์). แหล่งข้อมูล: https://www.adt.or.th/page/sustainable-tourism/en (22 พฤศจิกายน 2567).

สำนักพัฒนานวัตกรรมชุมชน จัดการความรู้และสื่อสาร. 2564. เรื่องเล่าจากชุมชน (1) วิถีคน-วิถีเมี่ยงที่ 'บ้านแม่ลัว' จ.แพร่. (ระบบออนไลน์). แหล่งข้อมูล : https://www.nia.or.th/WEF2019 (12 ธันวาคม 2567).

สุรินทร์ นิยมางกูร. 2556. ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์และสถิติที่ใช้. กรุงเทพมหานคร: บุ๊คส์ ทู ยู. 280 หน้า.

สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ. 2562. "ท่องเที่ยวไทย" อยู่อันดับไหนในเวทีท่องเที่ยวโลก. (ระบบออนไลน์). แหล่งข้อมูล: https://tourismatbuu.wordpress.com (12 ธันวาคม 2567).

องค์การบริหารส่วนตำบลป่าแดง. 2566. รายงานข้อมูลตำบลป่าแดง. (ระบบออนไลน์). แหล่งข้อมูล: https://www.padang.go.th/home (22 พฤศจิกายน 2567).

อนาภรณ์ วงค์สถาน, ยุทธการ ไวยอาภา, กีรติ ตระการศิริวานิช และกวินรัตน์ อัฐวงศ์ชยากร. 2567. รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์บ้านห้วยขมิ้น ตำบลแม่นาจร อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง 13(1) : 61-72.

ออสเกิดสมุ ยะแพ. 2567. การสุ่มตัวอย่าง (sampling) คืออะไร? วิธีการสุ่มตัวอย่างงานวิจัย มีกี่แบบประเภท. (ระบบออนไลน์). แหล่งข้อมูล:

https://www.enablesurvey.com/article-detail/5e098336-686a-4fbd-88b1-cc80636f5d80/sampling (12 ธันวาคม 2567).

Cohen, J. M. and N. T. Uphoff. 1980. Participation's place in rural development: Seeking clarity through specificity. World Development 8(3):213-235, doi: 10.1016/0305-750X(80)90011-X.

Cronbach, L. J. 1951. Coefficient alpha and the internal structure of tests. Psychometrika 16: 297-334.

Krejcie, R.V. and D.W. Morgan. 1970. Determining sample size for research activities. Educational and Psychological Measurement 30: 607-610.